

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ THEORETICAL BASIS OF THE REGION'S INNOVATIVE DEVELOPMENT

У статті розглянуто окремі теоретичні підходи до визначення сутності понять «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний розвиток», «інноваційний розвиток регіону». Обґрунтовано необхідність формування моделі інноваційного розвитку регіону, окреслено основні чинники впливу на інноваційний розвиток регіону. Дослідженням підтверджено, що інноваційний розвиток регіону як об'єктивний процес тісно пов'язаний із розвитком науки і техніки, при цьому для забезпечення результативності цього процесу зумовлюється необхідність формування дієвої системи управління, що уможливить прийняття виважених управлінських рішень під час впровадження інновацій.

Ключові слова: інновації, інноваційний процес, інноваційний розвиток, інноваційний розвиток регіону, нововведення.

В статье рассмотрены отдельные теоретические подходы к определению сущности понятий «инновация», «инновационный процесс», «инновационное развитие», «инновационное развитие». Обоснована необходимость формирования модели инновационного развития региона, определены основные факторы влияния на инновационное развитие региона. Исследованием подтверждено, что инновационное развитие

как объективный процесс тесно связан с развитием науки и техники, при этом для обеспечения результативности этого процесса обуславливается необходимость формирования действенной системы управления, что позволит принять взвешенные управленческие решения при внедрении инноваций.

Ключевые слова: инновации, инновационный процесс, инновационное развитие, инновационное развитие, новшества.

The article considers separate theoretical approaches to the definition of concepts such as «innovation», «innovation process», «innovative development», «region's innovative development». The necessity of the region's innovative development model formation is substantiated; the main factors influencing on the region's innovative development are outlined. The research confirms that the region's innovative development as an objective process, is closely interrelated with the scientific and technological development, while ensuring the marked process effectiveness is determined by the effective management system formation that enables the acceptance of balanced management decisions in the innovation implementation.

Key words: innovations, innovation process, innovative development, region's innovative development, novation.

УДК 330.341.1:332.1

Довба І.В.

викладач кафедри
бізнес-адміністрування,
маркетингу та менеджменту
Ужгородський національний університет

Постановка проблеми. Нині актуалізується питання інноваційного розвитку національної економіки у цілому й регіональної зокрема. Складні умови господарювання зумовлюють необхідність формування інноваційної моделі розвитку передусім на регіональному рівні. Пошук оптимальної моделі інноваційного розвитку потребує дослідження наукових підходів до розкриття його сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питань інноваційного розвитку, окреслення концептуальних основ і забезпечення управління зазначеним розвитком відображається у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, цим питанням присвячено наукові праці: І. Вахович [2], Г. Денисюк [2], А. Власова [3], С. Ілляшенка [10], Д. Карлюка [12], М. Кондратьєва [13], Л. Куцеконя [14], М. Рошка [15], О. Веремейчика [15], Б. Твिसса [16], С. Тихомірова [17], Л. Федулової [18], Й. Шумпетера [19; 20] та ін.

Незважаючи на значні наукові доробки у сфері інноваційного розвитку, додаткового дослідження потребують питання регіонального розвитку на інноваційній основі.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в окресленні сутнісних особливостей трактування поняття інноваційного складника розвитку регіону в умовах трансформаційних змін в економічній системі країни та її регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інноваційної економічної системи розвитку є стратегічним напрямом перспективного зростання будь-якої країни. Нині на сучасному етапі суспільного розвитку вирішення проблемних питань щодо забезпечення збалансованого регіонального зростання потребує швидкого розроблення, впровадження та застосування у виробництві сучасних технологічних і організаційних ідей, нової техніки на інноваційній основі.

Дослідження свідчить, що одним із перших в окресленні ролі інновацій в економічному розвитку був вітчизняний учений-економіст М. Кондратьєв, праці якого стосуються вивчення великих циклів кон'юнктури, де вченим обґрунтовано, що перед початком зростаючої хвилі відбувається активізація інноваційних процесів, а на початку понижувальної хвилі – пошкваллення нововведень, пов'язаних із реорганізацією економічних зв'язків.

Як модель розвитку інноваційний розвиток бере початок із часів Великої депресії (1929-1933 рр.), тривалої стагнації економіки багатьох країн. Саме у цей період відбувається активне стимулювання і підтримка урядами США і західноєвропейських країн нововведень в організацію і технологію виробництва [5]. У післявоєнний період відбувається масове формування інноваційних стратегій розвитку країн і регіонів, створення «нової економіки». Цьому послужив початок «холодної війни»,

а лідерами в інноваційному розвитку стала аерокосмічна і військова промисловість. США в 1976 р. приймає закон, у якому передбачено основні положення інноваційної політики і визначено джерела фінансування [8]. Пізніше подібні законодавчі акти приймаються у країнах Західної Європи, зокрема у Франції та Німеччині.

Теорія інновацій, яка є основою теорії інноваційного розвитку, обґрунтована Й. Шумпетером у 1912 р. у науковій роботі «Теорія економічного розвитку», а також у праці «Капіталізм, соціалізм і демократія» (1942 р.) Саме йому належить термін «інновація» як «...процес промислової мутації, який безперервно революціонує економічну структуру зсередини, безперервно руйнуючи стару структуру і безперервно створюючи нову. Цей процес творчого руйнування є істотним фактом щодо капіталізму» [19; 20].

Поняття «інновація» у науковій сфері з'явилося порівняно недавно (початок ХХ ст.). Воно має багатоаспектний зміст, оскільки використовується у різних сферах знань. Проте вся історія розвитку

цивілізації пов'язана з пошуком нових ідей і шляхів їх реалізації для вдосконалення знарядь праці і організації господарського та суспільного життя за рахунок акумуляції й систематизації знань, що втілюються у технічних засобах, громадських і господарських перетвореннях.

Термін «інновація» походить від латинського слова *innovation*, що означає зміну, оновлення, тобто появу будь-якого нововведення, яке призводить до змін у громадській або господарській діяльності.

В енциклопедичній літературі інновація подається як «новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки чому інноватор та його компанія здобувають переваги над конкурентами» [7, с. 656]. Водночас за міжнародними стандартами досліджувана категорія має ширше обґрунтування, оскільки її визначають як кінцевий результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді нових чи вдосконалених продуктів, упроваджених на ринку, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності, або нового підходу до соціальних послуг [10, с. 9].

Рис. 1. Класифікація інновацій та пов'язаних із ними інноваційних процесів [3, с. 26]

Науковці по-різному трактують поняття «інновації». Так, Р. Джонстон, Д. Дессен, Д. Аллі, Л. Водачек, О. Водачекова розглядають інновацію через призму оновлення техніки і технологій у процесі промислового виробництва.

Найбільш узагальнюючим класифікаційним підходом до розкриття сутнісних ознак інновацій та інноваційних процесів є напрацювання А. Влахової (рис. 1).

Інновації безпосередньо пов'язані з реалізацією інноваційних процесів. У цілому «інновація» та «інноваційний процес» подібні, однак не тотожні поняття, оскільки інноваційний процес «пов'язаний зі створенням, освоєнням і поширенням інновацій» [9, с. 9]. Ми погоджуємося з думкою вчених Дж. Брайта і Б. Твісса, що це – «єдиний свого роду процес, який поєднує науку, техніку, економіку, підприємство та управління в єдине ціле» для одержання суттєвих ефектів і ліпшого задоволення суспільних потреб [16, с. 30]. Окремі вчені виокремлюють інноваційний процес «як систематичний розвиток і практичне відпрацювання нових ідей» [22, с. 118].

Теорія інноваційного розвитку спирається також на наукові відкриття М. Туган-Барановського, який стверджував, що нерівномірність і циклічність розвитку економіки залежать від науково-технічного прогресу. На думку М. Кондратьєва, нерівномірність науково-технічного прогресу і нагромадження капіталу призводить до періодичності розвитку економіки з інтервалом у приблизно 50 років [13]. Його теорія отримала назву «цикли Кондратьєва». Таким чином, кожен із циклів розвитку економіки має в основі відповідні технологічні революції і відповідний термін впровадження їх результатів. Взявши за основу ці теорії розвитку економіки, Й. Шумпетер [20] доповнив їх теорією інновацій, згідно з якою саме великі цикли викликають процес нововведень, а підприємці схильні до впровадження технологічних або організаційних новацій, яке призводить до перебудови структури економіки за допомогою інновацій та початку нового технологічного укладу. Ці теоретичні досягнення дали змогу стверджувати про існування технологічних укладів із домінуванням певної категорії технологій, які й формують певні етапи інноваційного розвитку [21].

Тісним є зв'язок наведених вище трактувань із поняттям «інноваційний розвиток», який розглядається вченими як тип розвитку підприємства, галузі, регіону й економіки у цілому. Л. Федулова окреслює інноваційний розвиток як зростання показників економіки у цілому за рахунок реалізації інноваційних проектів і впровадження результатів інновацій, які виражаються у позитивній динаміці основних економічних показників [18]. С. Ілляшенко трактує інноваційний розвиток із погляду господарювання як процес постійного пошуку та використання нових способів реаліза-

ції потенціалу підприємств в умовах зміни зовнішнього середовища в рамках місії підприємства, його мотиваційної діяльності, який пов'язаний із модифікацією нових ринків збуту [11].

Інноваційний розвиток розглядається як складний процес прикладного характеру, завдяки якому створюються й упроваджуються інновації, мета яких – якісні зміни об'єкта управління та одержання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту, пов'язаного з необхідною умовою виживання і розвитку підприємств у довгостроковій перспективі [12].

Л. Куцеконь [14] вводить поняття «інноваційно спрямований розвиток» і трактує його як «розвиток, що досягається шляхом тісної взаємодії соціальної політики, науки і виробництва, спрямований на задоволення соціальних потреб населення, забезпечення якісних перетворень, упровадження нової техніки, прогресивних технологій, підвищення інтелектуального потенціалу, використання нових організаційних форм і методів управління, підвищення рівня і глибини використання інноваційних ресурсів підприємства».

М. Рошко та О. Веремейчик [15] пропонують розглядати «інноваційний розвиток як процес переходу від одного конкурентного, фінансово-економічного стану і позиції на ринку в інше, краще, сильніше і стійке в довгостроковій перспективі за рахунок реалізації інновацій різного ступеня складності і сфери використання».

С. Ілляшенко виокремив напрями інноваційного розвитку з погляду їх стратегічної спрямованості [11], які є загальними і можуть використовуватися за відповідних умов: збалансований інноваційний розвиток (за безперервних і поступових технічних змін); наступає інноваційний розвиток (за необхідності подолання технологічних розривів і досягнення випередження або збереження лідерства); захищає інноваційний розвиток (спостереження за діями підприємств лідерів на ринку); абсорбує інноваційний розвиток (імітація інноваційних перетворень і забезпечення виробничого процесу).

І. Вахович та Г. Денисюк розглядають регіональні особливості інноваційного розвитку як «якісно новий рівень збалансованого розвитку господарського комплексу регіону за рахунок упровадження інноваційних програм, що забезпечують оновлення й нарощення його економічного потенціалу» [2, с. 141].

Згідно з визначенням С. Тихомирова, інноваційний розвиток регіону – це «цілеспрямований і керований процес змін у різних сферах життя, спрямований на досягнення високої якості життя на території регіону, з найменшим збитком для природних ресурсів і найбільшим рівнем задоволення поточних і перспективних колективних потреб населення та інтересів держави» [17, с. 34].

Інноваційний розвиток регіону схематично можна зобразити як модель перспективного роз-

витку регіону (рис. 2), що є складним механізмом, який постійно розвивається.

Модель інноваційного розвитку регіонів залежить від національної ознаки і способу формування й функціонування національної інноваційної системи. Формування і реалізація моделі інноваційного розвитку держави пов'язані з її інновацій-

ною політикою і неможливі без ефективного функціонування національної інноваційної системи, складовою частиною якої повинна бути ефективна регіональна інноваційна система, спрямована на формування сприятливих умов для соціально-економічного розвитку регіону на основі передових досягнень науки і техніки [4].

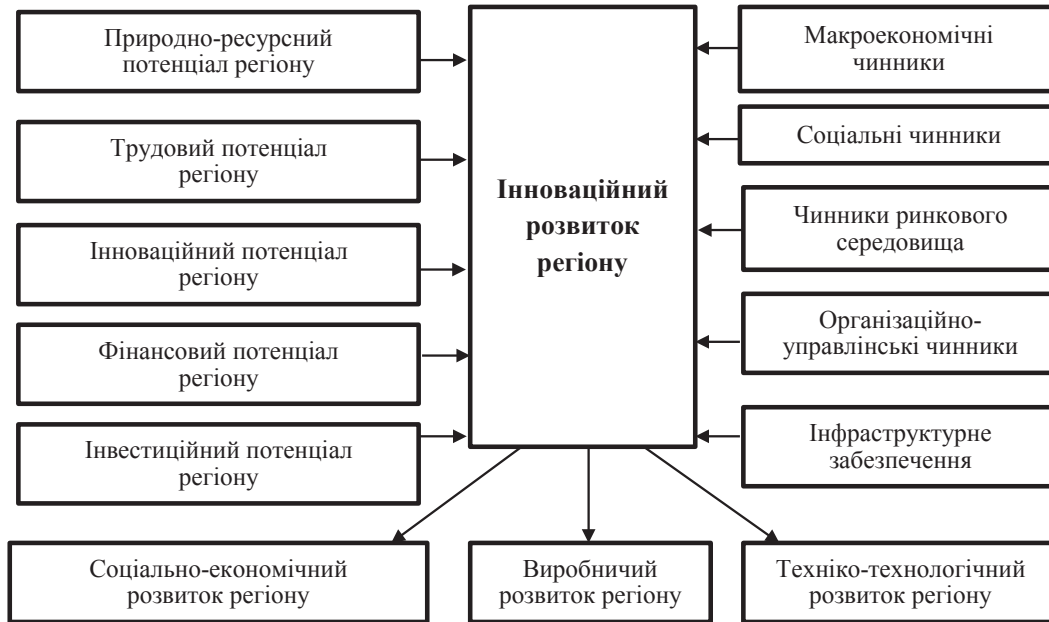

Рис. 2. Модель інноваційного розвитку регіону [1, с. 393-394]

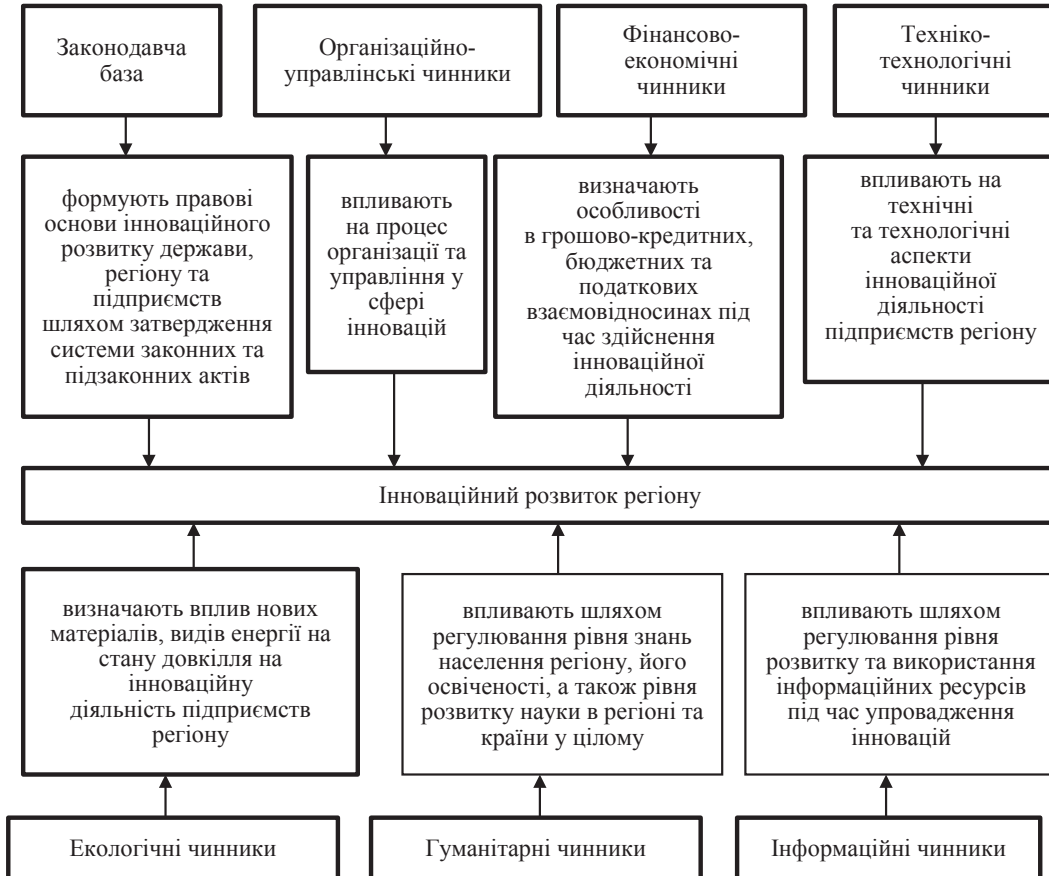

Рис. 3. Чинники впливу на інноваційний розвиток регіону [6, с. 16]

Узагальнення теоретичних підходів до інноваційного розвитку регіону уможливило виокремлення його залежності від впливу факторів (рис. 3).

Чинники впливу на інноваційний розвиток регіону формуються на основі законодавчих, організаційно-управлінських, фінансово-економічних, техніко-технологічних, екологічних, гуманітарних та інформаційних.

Зокрема, на основі законодавчої бази сформовано правові основи інноваційного розвитку держави, регіону та підприємств шляхом затвердження системи законних та підзаконних актів; організаційно-управлінські чинники впливають на процес організації та управління у сфері інновацій; фінансово-економічні чинники визначають особливості грошово-кредитних, бюджетних та податкових взаємовідносин у процесі здійснення інноваційної діяльності; техніко-технологічні чинники впливають на технічні та технологічні аспекти зазначеної діяльності підприємств регіону; екологічні чинники визначають вплив нових матеріалів, видів енергії на стан довкілля та інноваційну діяльність підприємств регіону; гуманітарні чинники шляхом регулювання рівня знань населення регіону впливають на його освіченість, а також рівень розвитку науки в регіоні та країні у цілому; інформаційні чинники мають безпосередній вплив на використання інформаційних ресурсів у процесі впровадження інновацій.

Висновки з проведеного дослідження. Узагальнення наукових підходів до розкриття сутності досліджуваних понять дало змогу окреслити власне бачення щодо обґрунтування регіонального інноваційного розвитку, який повинен базуватися на впровадженні інноваційних технологій, формуванні і реалізації управлінських підходів у сфері інноваційної діяльності, передусім прийнятті обґрунтованих, виважених і адекватних рішень для забезпечення збалансованого регіонального розвитку на інноваційній основі.

Водночас зазначений розвиток супроводжується трансформацією змін в економічній системі регіону, стосується як кількісних, так і якісних перетворень у процесі життєзабезпечення населення країни і регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутко М.П., Зеленська О.О., Зеленський С.М. та ін. Регіональне управління: інноваційний підхід: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Знання України, 2006. 560 с.
2. Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 1(115). С. 138-144.
3. Власова А.М., Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. К.: КНЕУ, 1997. 92 с.

4. Горощенко В.В. Інноваційний розвиток підприємств вугільної галузі на основі механізму його фінансового забезпечення: автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.00.04; Інститут економіки промисловості НАН України. Донецьк, 2009. 23 с.

5. Гриньов В.В., Бубенко П.Т., Гусєв В.А. Проблеми формування інвестиційної системи в Україні. Економіка і прогнозування. 2004. № 3. С. 127-138.

6. Доценко О.Ю. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку регіону на основі консолідованого фінансування інноваційних проектів: монографія. Дніпро: НГУ, 2016. 172 с.

7. Економічна енциклопедія: у 3-х т. К.: Академія, 2000. Т. 1. 864 с.

8. Зуєв А., Мясникова Л. Инновационная экономика в пространстве постмодерна. Риск. 2002. Т. 1. С. 103-113.

9. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др.; под ред. С.Д. Ильенковой. М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. 327 с.

10. Ілляшенко С. Інноваційний розвиток ринкових можливостей вітчизняних підприємств в умовах перехідного періоду. Економіка, фінанси, право. 1999. № 9. С. 4-6.

11. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2003. С. 278.

12. Карлюка Д.О. Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств льонопереробної галузі: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2006. 24 с.

13. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики; редкол. Л.И. Абалкин (отв. ред.) и др. М.: Экономика, 1989. 526 с.

14. Куцеконь Л.О. Теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку підприємств. Науковий вісник НУБіП України. 2011. № 168. Ч. 3. С. 194-199.

15. Рошка М.С., Веремейчик О.Ф. Інноваційний розвиток торговельного підприємства: поняття та вибір напрямку. Європейський вектор економічного розвитку. 2010. № 2(9). С. 221.

16. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями; сокр. пер. с англ. М.: Экономика, 1989. 271 с.

17. Тихомиров С.А., Проскура Д.В. Инновационное направление регионального развития. Инновации. 2005. № 7. С. 31-36.

18. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: підручник. К.: Либідь, 2006. 480 с.

19. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития; пер. с нем. В.С. Автономова, М.С. Любского, А.Ю. Чепуренко. М.: Прогресс, 1982. 455 с.

20. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія; пер. с англ. В. Ружицького, П. Тарашук. К.: Основи, 1995. 528 с.

21. Яремко Л.А. «Нова економіка» та інноваційний розвиток. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 3. Т. 1.

22. Kreitner R. Management. Boston Houghton Mifflin Company, 1989. P. 118- 120.